

ТРАНСАНІМІЗАЦЫЯ Ў БЕЛАРУСКАЙ ПРЭСАНІМІІ

Назвы перыядычных выданняў, як і некаторыя іншыя разрады онімаў (артыонімы, эргонімы і інш.), адносяцца да адзінак штучнай намінацыі. У сучаснай аноматалогіі не існуе адзінага падыходу да класіфікацыі спосабаў утварэння онімаў, якія належаць да названай групы.

Апісваючы агульныя працэсы онімаўтварэння, Н.У. Падольская вылучае наступныя ўтваральныя тыпы ўласных адзінак: анімізацыя апелятыва, трансанімізацыя ўласнага імя і запазычванне іншамовных адзінак. Названыя спосабы характэрныя як для аднакампанентных лексем, так і для онімаў-словазлучэнняў [1, с. 43].

На наш погляд, заслугоўвае ўвагі класіфікацыя ўтварэння штучных імён Т.П. Раманавай, дзе аўтарам былі вылучаны наступныя спосабы канструявання рэкламных імён: лексіка-семантычны (семантычная анімізацыя і трансанімізацыя, запазычванне), марфалагічны (афіксацыя, плуралізацыя, словаскладанне, абрэвіяцыя, усячэнне, эліпсіраванне, тэлескапія), лексіка-сінтаксічны (імя-словазлучэнне, імя-сказ), фанетычны і комплексны спосабы ўтварэння [3, с. 205].

Назвы беларускіх перыядычных выданняў падпарадкоўваюцца агульным для онімаўтварэння прынцыпам. Так, адным са спосабаў утварэння беларускіх прэсонімаў з'яўляецца трансанімізацыя.

Трансанімізацыя – працэс пераходу ўласнага імя з аднаго разраду ў іншы. Як і анімізацыя, трансанімізацыя падзяляецца на семантычную (утварэнне без трансфармацыі ўтваральнага слова) і граматычную (утварэнне са змяненнем марфемнай структуры) [2, с. 92]. У сістэме прэсонімаў дадзены спосаб характэрны для ўтварэння манакампанентных найменняў (каля 15% ад агульнай колькасці аднакампанентных назваў перыядычных выданняў). Аднак сустракаюцца выключэнні сярод бі- і полікампанентных назваў, якія таксама ўтвораны шляхам трансанімізацыі.

У залежнасці ад разраду ўтваральнага оніма вылучаюцца наступныя віды трансанімізацыі:

1) **ЭРГОНІМ → ПРЭСОНІМ**. Названы від трансанімізацыі найбольш прадуктыўны ў беларускай прэсаніміі. Вылучаюцца розныя віды назваў “дзелавых аб'яднанняў людзей” [2, с. 151], якія паслужылі асновай для ўтварэння найменняў газет, часопісаў, бюлетэняў. Аналіз назваў перыядычных выданняў, утвораных ад эргонімаў, сведчыць пра існаванне пэўных намінацыйных тэндэнцый, актуальных для розных храналагічных перыядаў. Так, для 1920–1930-х гадоў характэрна выкарыстанне ў якасці прэсоніма назваў заводаў, фабрык, камбінатаў. Намі вылучаны намінацыі,

утвораныя шляхам семантычнай: *Большавік* (Мінск, 1927)², *Камунарка* (Мінск, 1930), *Сцяг індустрыялізацыі* (Віцебск, 1928), *Чырвоная зара* (Чашнікі, 1930) – і граматычнай трансанімізацыі, якая рэалізуецца ў наступных утваральных мадэлях:

1) адзінкі, утвораныя ад прозвішчаў асоб, у гонар якіх названы фабрыка, завод, камбінат з дапамогай:

1.1) далучэння суфікса *-еў-* да ўтваральнай асновы: *Варашылавец* (Мінск, 1929), *Куйбышавец* (Віцебск, 1939; Мінск, 1931), *Молатавец* (Мінск, 1929), *Сталінец* (Магілёў, 1931);

1.2) усячэння асновы і суфікса *-аў-*: *Валадараў* (Магілёў, 1932);

2) назвы, утвораныя далучэннем суфікса *-авец-* да ўтваральнай асновы (назвы фабрыкі, завода, камбіната): *Белпрамбудавец* (Мінск, 1934), *Камінтэрнавец* (Гомель, 1928), *Лекертавец* (Віцебск, 1934), *Прафінтэрнавец* (Віцебск, 1929).

Для адэргонічных прэсонімаў пачатку 1930-х і сярэдзіны 1950-х гадоў характэрна выкарыстанне наймення калгаса, саўгаса (якія выдавалі газету) як назвы перыядычнага выдання. Фіксуюцца намінацыі, якія ўтварыліся шляхам семантычнай трансанімізацыі: *Зара* (Буда-Кашалёва, 1957), *Зара Захада* (Заслаўе, 1933), *Камсамолец* (Паперня, 1931), *Камсамольская праўда* (Орша, 1933), а таксама адзінкі, утвораныя граматычнай трансанімізацыяй з выкарыстаннем суфіксаў *-еў-*, *-авец-*, далучанага да ўтваральнай асновы (назвы калгаса, саўгаса або прозвішча асобы, у гонар якой яны названы): *Гастэлавец* (Мінск, 1957), *Камунаравец* (Уваравічы, 1934, 1958), *Ленінец* (Заслаўе, 1958; Рагачоў, Рыжкавічы, 1957), *Свярдловец* (Дзяржынск, 1933), *Сталінец* (Дзяржынск, 1934).

Семантычная трансанімізацыя адбываецца і на базе іншых груп эргонімаў:

- назва грамадскага аб'яднання, таварыства, згуртавання і пад.: *Ахова птушак Бацькаўшчыны* (Мінск, 2006), *Бацькаўшчына* (Гродна, 1919), *Гоман літаратурны* (Мінск, 2008), *Полацкая ініцыятыва* (Полацк, 1917), *Трэці сектар* (Гродна, 2001), *Узвышша* (Мінск, 1927), *Юны спартак* (Мінск, 1923);

- назва навуковай арганізацыі, навукова-аналітычнага цэнтра: *Беларуская перспектыва* (Мінск, 1999), *Гістарычныя веды* (Мінск, 2002), *Крыўя* (Мінск, 1994);

- назва камерцыйнай арганізацыі: *Марыола* (Ліда, 1993).

2) **ТАПОНІМ** → **ПРЭСОНІМ**. Для ўтварэння беларускіх назваў перыядычных выданняў выкарыстоўваюцца назвы ўнутрырэспубліканскіх рэалій. Шляхам семантычнай трансанімізацыі ўзніклі назвы, утваральнай базай для якіх паслужыла назва краіны: *Беларусь* (Вільня, 1913; Мінск,

² Тут і далей пры назве газеты, часопіса, бюлетэня ў дужках падаецца назва населенага пункта, у якім друкавалася перыядычнае выданне, а таксама год выхаду першага нумара пад дадзенай назвай.

1905, 1919, 1944), назва рэгіёна: *Палессе* (Гомель, 1996), назва ракі: *Нёман* (Вільня, 1932), назва ляснога масіву: *Белавежская пушча* (Мінск, 1995).

Адзінкавыя адтапонімныя найменні ўтвораны з дапамогай граматычнай трансанімізацыі. Так, назва газеты *Віцьбічы* (Віцебск, 1991) утварылася ад патамоніма *Віцьба* з дапамогай суфікса *-іч-*. Назва ракі *Дняпро* паслужыла ўтваральнай асновай для ўтварэння прэсонімаў *Дняпровец* (Рэчыца, 1962) (з дапамогай суфікса *-овец-*) і *Задняпроўе* (Орша, 2000) (з дапамогай прыстаўкі *за-* і суфікса *-оўж-*).

3) АНТРАПОНІМ → ПРЭСОНІМ. Адантрапонімныя прэсонімы, як і назвы папярэдніх груп, утвараюцца спосабамі семантычнай або граматычнай трансанімізацыі.

У аснове семантычнай трансанімізацыі – выкарыстанне жаночага ўласнага імя ў якасці назвы газеты і часопіса: *Валянціна* (Лельчыцы, 2002), *Рагнеда* (Салігорск, 1993), *Саламея* (Гродна, 1998).

Пры граматычнай трансанімізацыі дэрывацыйнай базай выступаюць прозвішчы палітычных, грамадскіх дзеячаў. Назвы ўтвараюцца шляхам далучэння да ўтваральнай асновы (прозвішча) суфікса *-ец-*: *Ленінец* (Браслаў, Ганцавічы, Давыд-Гарадок, 1950; Высокае, 1945; Добруш, Камянец, 1962; Лагішын, 1944; Плешчаніцы, 1938; Талачын, 1960; Церахоўка, 1958), *Сталінец* (Арэхаўск, 1947; Бешанковічы, Орша, 1932; Бягомль, Глуск, Гомель, Расоны, Сураж, 1934; Ветрына, Грэск, Добруш, Журавічы, 1935; Дамачава, Мікашэвічы, 1944; Новая мыш, Падсвілле, Смаргонь, Столін, 1950; Нясята, Пухавічы, Сянно, 1933), *Стаханавец* (Бабруйск, Церахоўка, 1938; Віцебск, 1930).

Такім чынам, пры трансанімізацыі прэсонімаў утваральнай базай служаць у асноўным эргонімы. Некалькі радзей сустракаюцца найменні перыядычных выданняў, асновай для ўтварэння якіх з’яўляюцца тапонімы і антрапонімы.

Літаратура

1. Подольская, Н.В. Проблемы ономастического словообразования (к постановке вопроса) / Н.В. Подольская // Вопр. языкознания. – 1990. – № 3. – С. 40–54.
2. Подольская, Н.В. Словарь русской ономастической терминологии / Н.В. Подольская ; отв. ред.: А.В. Суперанская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Наука, 1988. – 187 с.
3. Романова, Т.П. Система способов словообразования рекламных собственных имен / Т.П. Романова // Вестн. Самар. гос. ун-та. – 2007. – № 5/2. – С. 205–214.